

Türkiye'nin Son 5 Yıldaki e-Devlet Performansının Analizi

Murathan Kurfalı

ODTÜ e-Devlet Araştırma ve Uygulama Merkezi,
Ankara TÜRKİYE

kurfali@metu.edu.com

Ali Arifoğlu

ODTÜ e-Devlet Araştırma ve Uygulama Merkezi,
Ankara TÜRKİYE

sas@metu.edu.tr

ÖZET

e-dönüşüm performansının nesnel bir şekilde değerlendirilmesi e-devlette bir sonraki seviyeye geçmek için çok önemlidir. Bu bağlamda, uluslararası alanda bir çok araştırma merkezi çeşitli metrikler sunmuşlardır. Söz konusu çalışma e-devlet alanında en fazla takip edilen bu çalışma uluslararası alanda saygı gören metriklerde Türkiye'nin son 5 yılıki performansını ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Türkiye'nin e-devlet alanındaki zayıf ve güçlü alanları tartışılmıştır. Bu tartışma için EDMER tarafından 2009 yılında sunulan metriklerin e-devlet alanındaki en önemli göstergelerinden oluşan kompozit bir metrik olan e-Dönüşüm metriğine dayalı olarak her yıl düzenli olarak yapılan e-Performans değerlendirme çalışmasından yararlanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

e-devlet;Türkiye'de e-devlet; e-devlet ölçümü

ABSTRACT

Objective evaluation of e-transformation is crucial to shift governments' e-performance to an advanced level. In this context, many research centers in the international area have proposed various metrics. Current study reveals the performance of Turkey in the last 5 years according to these internationally acknowledged metrics.

Moreover, Turkey's weak and strong areas in e-government are discussed. The discussion is based on the findings of the e-Performance evaluation study which is conducted regularly every year by EDMER since 2009. The e-Performance study is based on the e-Transformation metric which is a composite metric of the most important indicators in the e-government field.

KEYWORDS

e-government ;e-government in Turkey; e-government assessment

GİRİŞ

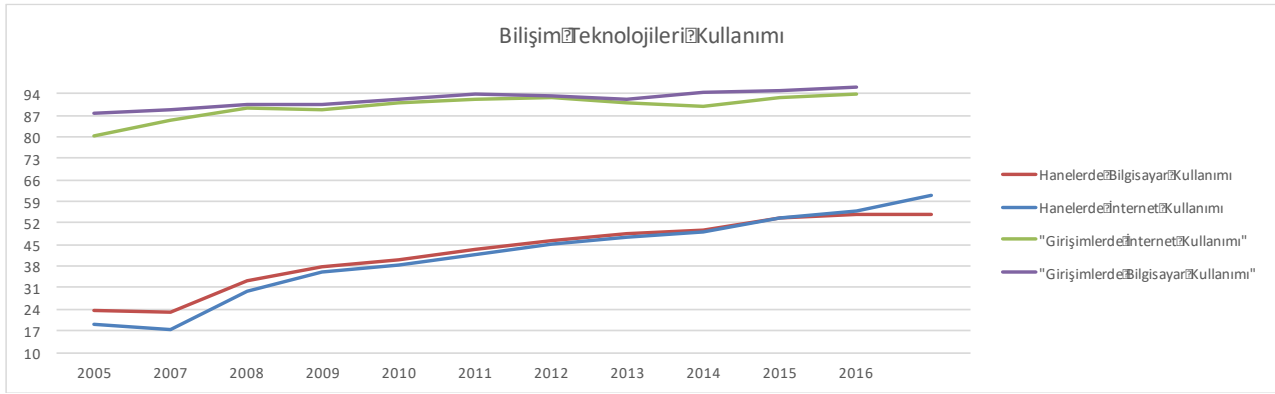
Bilgi ve iletişim teknolojilerinde süregelen gelişme ve yeniliklerden etkilenmekte olan devletler, e-dönüşüm sürecini başlatmışlardır. Devletler, e-dönüşüm yolunda ilerleme kaydedebilmek amacıyla e-performans

değerlendirmesine gereksinim duymaktadır. e-Devlet çalışmalarında değerlendirme süreci ilerlemenin, başarı ve eksikliklerin belirlenmesinde, gelecek e-devlet çalışmaları için geri bildirimler sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Devletler e-Devlet projeleri için büyük miktarda kaynak ayırmaktadır, bu nedenle başarının garanti edilmesi için e-devlet performans ölçümü yapılmalı ve devletler değerlendirme çıktılarını göz önüne alarak gerekli aksiyonları gerçekleştirmelidir.

Günümüzde ülkelerin e-devlet performanslarının değerlendirilmesi amacıyla araştırma kurumları tarafından geliştirilmiş olan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Ancak, var olan e-devlet değerlendirme yöntemlerinde önemli eksiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin, yöntemlerin ürettiği sonuçlara bakıldığında aynı ülkeler için farklı e-performans değerleri görülmektedir. Ayrıca, yöntemlerde yer alan birçok metrik, değerlendirme sonucu üzerinde etki katsayısı düşük olduğu için elde edilen performans skorunu önemli ölçüde etkilememekte, ancak diğer taraftan değerlendirme sürecinin zorlaşmasına neden olmaktadır. Yöntemlerdeki bu gibi eksiklikler nedeniyle ülkeler gerçek e-dönüşüm performans sonuçlarını öğrenme sorunu yaşamaktadır. Bu gereklerden yola çıkarak, ODTÜ e-Devlet Araştırma ve Uygulama Merkezi (EDMER) tarafından yeni bir e-Performans Değerlendirme Yöntemi geliştirilmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle Türkiye'nin e-devlet performansının uluslararası endekslere göre ne durumda olduğu ortaya konulacaktır. Ayrıca, bu endekslerden yola çıkılarak hazırlanan E-Performans Değerlendirme Yöntemi kısaca anlatılacak ve Türkiye'nin e-dönüşümde ve e-dönüşüm alt kategorilerinde ne durumda olduğu tartışılacaktır. Çalışmada son 5 yıldaki veriler baz alınmıştır.¹

¹ İki yılda bir yayınlanan raporlarda ise yeterince veri sunabilmek için son 5 yıl değil, son 5 rapor göz önüne alınmıştır.

Şekil 1: Bilgi Toplumu İstatistikleri (2005 - 2016)

TÜRKİYE'DE E-DEVLET

Türkiye'nin internetle tanışması 1993 yılında olmuştur, ancak ilk e-devlet projesi 1998 yılında Maliye Bakanlığı tarafından başlatılan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP)'dir (Türkiye e-devlet raporu 2009). Ayrıca, Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS) 1998 yılında başlatılmış ve 2000 yılında tamamlanmıştır.

2000'de, Avrupa Birliği "dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomi" olma hedefiyle "e-Avrupa" girişimini başlatmış, "e-Avrupa" projesi aday ülkeleri de kapsayacak şekilde "e-Avrupa+" girişimine evrilmiştir [1, 7]. Türkiye, Malta ve Kıbrıs ile birlikte, Şubat 2001'de Avrupa Komisyonu tarafından e-Avrupa Eylem Planı'na davet edilmiştir. Türkiye bu çalışmalara e-Türkiye projesi ile başlamıştır. Ondandan sonra, 58. ve 59. Hükümetler tarafından bir acil eylem planı hazırlanmıştır. Bu acil eylem planı eski "e-Türkiye" projesi kapatılmış, 2003 yılında, şu an "e-Dönüşüm Türkiye Projesi" olarak bilinen projeye dönüştürülmüştür. Sonrasında, 2003 ve 2004 yıllarını kapsayan Kısa Dönem Eylem Planı (KDPE) yürürlüğe konulmuştur[2]. 2006'da 2006-2010 dönemini kapsayan Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye'de e-dönüşüm politikası çerçevesinde, tüm e-uygulamalara tek merkezden erişimin sağlanması amacıyla resmi e-devlet portalı (e-devlet kapısı) 18 Aralık 2008'de açılmıştır [3]. 2015 - 2018 dönemini kapsayan 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı ise 30 Aralık 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Eylem planı 8 ana konuda 72 hedeften oluşmaktadır [4]. Ana konular aşağıda verilmiştir:

- Bilgi Teknolojileri Sektörü
- Genişbant Altyapısı ve Sektörel Rekabet
- Nitelikli İnsan Kaynağı ve İstihdam
- Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Topluma Nüfuzu
- Bilgi Güvenliği ve Kullanıcı Güveni
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri Destekli Yenilikçi Çözümler
- İnternet Girişimciliği ve e-Ticaret
- Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik

Türkiye'de e-Devlet Servisleri/İstatistikleri

e-Devlet kapısı açıldığı andan itibaren "turkiye.gov.tr"² sitesindeki bilgiler şu şekildedir:

- Kayıtlı Kullanıcı: 35.153.219
- Hizmet: 2.387
- Kurum: 374

Şekil 1'de TÜİK tarafından yayınlanan Bilgi Toplumu İstatistikleri'ne göre Türkiye'deki internet ve bilgisayar kullanımı oranları verilmiştir[6]. Şekilden de görülebileceği üzere hem hanelerde hem de girişimlerde teknoloji kullanımı hızlı bir şekilde artmaktadır. e-Devlet Kapısının kullanıma girdiğinden sadece 9 yıl sonra ülke nüfusunun yaklaşık yarısına ulaşması da bu durumu kanıtlamaktadır.

ULUSLARARASI ÖLÇÜMLER VE TÜRKİYE'NİN DURUMU

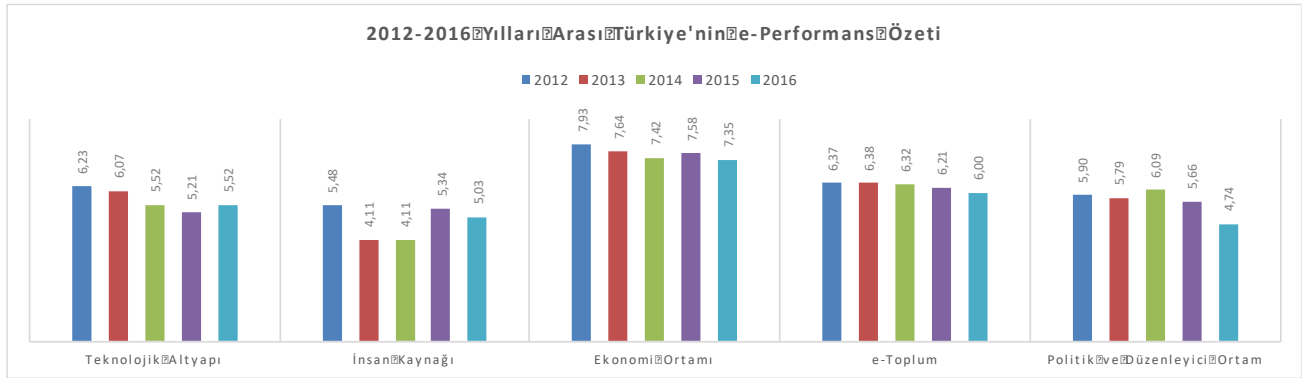
Bu bölümde literatürde sıklıkla geçen çeşitli e-devlet ölçüm endeksleri ve o raporlara göre Türkiye'nin son 5 yıldaki durumu verilmiştir.

1. E-Devlet Kalkınma Endeksi (E-Government Development Index - EGDI): e-Devlet Kalkınma Endeksi, Birleşmiş Milletler tarafından iki yılda bir yayımlanan bilgi iletişim alanındaki çeşitli altyapısal gelişmeler ve vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerine uyumunu gösteren bir ölçme endeksidir (Tablo 1).

Tablo 1: EGDI'ye göre Türkiye'nin puanları

Yıl	EGDI	Türkiye'nin Sıralaması	Toplam Ülke Sayısı
2008	0,48	76	192
2010	0,47	69	193
2012	0,52	80	193
2014	0,54	71	193
2016	0,59	68	193

² Erişim tarihi: 20.Kasım.2017

2. E-Katılım Endeksi (E-Participation Index - EPI): Birleşmiş Milletler (BM) tarafından e-Devlet Kalkınma Endeksine ek olarak hesaplanmaktadır. e-Katılım endeksi devletin bilgi paylaşım olanaklarını ve paydaşların karar alma süreçlerine entegrasyonunu ne ölçüde başarabildiğini ölçmeyi hedeflemektedir (Tablo 2).

Tablo 2: EPI'ye göre Türkiye'nin puanları

Yıl	EPI	Türkiye'nin Sıralaması	Toplam Ülke Sayısı
2008	0,13	78	192
2010	0,21	55	193
2012	0,05	124	193
2014	0,49	65	193
2016	0,62	60	193

3. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi (ICT Development Index – IDI): BİT alanındaki gelişmeleri gözlemlemek ve ülkeler arasında karşılaştırma yapmak amacıyla Birleşmiş Milletler Uluslararası Telekomünikasyon Birliği tarafından yıllık olarak hesaplanmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: IDI'ye göre Türkiye'nin Durumu

Yıl	IDI	Türkiye'nin Sıralaması	Toplam Ülke Sayısı
2012	4,38	69	155
2013	4,64	69	157
2014	5,29	68	166
2015	5,58	69	167
2016	5,69	70	167

4. Küresel Rekabet Endeksi (Global Competitiveness Index – GRI): Dünya Ekonomik Forumu tarafından devletlerin rekabet edebilirliği ve verimliliği belirleyen unsurları ölçmeyi amaçlamaktadır. Yıllık olarak yayımlanır (Tablo 4). Rekabet edebilirliğin ölçümü için kullanılan olan internet kullanımı, teknolojiye hazır olma

gibi kategoriler sayesinde bu endeks e-dönüşüm hakkında da bilgi vermektedir.

Tablo 4: GRI'ye göre Türkiye'nin Durumu

Yıl	GRI	Türkiye'nin Sıralaması	Toplam Ülke Sayısı
2012	4,43	43	144
2013	4,45	44	148
2014	4,5	45	144
2015	4,4	51	140
2016	4,39	44	138

Bu bölümde bahsedilen dört endekse de bakıldığında Türkiye'nin son yıllardaki e-dönüşüm performansında bir azalış ya da artış olmadığı, raporlar kapsamında incelenen ülkelere göre ortalamanın hemen üstünde yer aldığı görülmektedir.

E-PERFORMANS DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ³

“e-Performans Değerlendirme Yöntemi”, Dünya ve Türkiye’de bugüne kadar üretilmiş olan, ve bir önceki bölümde kısaca bahsedilen, başarılı e-dönüşüm değerlendirme metotları baz alınarak türetilen yeni bir e-performans değerlendirme yöntemi olarak sunulmaktadır [5]. Bu yöntem, incelenen e-dönüşüm değerlendirme metotlarında yaygın olarak yer almakta olan ölçüm göstergelerini içererek, e-dönüşüm değerlendirme sürecinde devletlere yardımcı olmayı hedeflemektedir. Önerilen yöntem, kendine özgü metrikleri kapsayan beş ölçüm kategorisinden oluşmaktadır. Bu kategoriler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: E-Performans Ölçüm Kategorileri

No	Ölçüm Kategorisi
1	Teknolojik Altyapı
2	e-Toplum
3	İnsan Kaynağı
4	Politik ve Düzenleyici Ortam
5	Ekonomi Ortamı

³ Çalışma kapsamında kullanılan bütün verilere <https://edmer.metu.edu.tr/e-performans-ana-sayfa> sayfasından erişilebilir.

Her alt kategori yer nedeniyle burada verilmeyen sayısı 5 ile 10 arasında değişen toplam 46 tane alt göstergelerden oluşmaktadır. Tartışma bölümünde önemli göstergelerde Türkiye'nin performansı tartışılacaktır. Bu alt kategorilerin aritmetik ortalaması alınarak her ülkenin e-Dönüşüm puanı hesaplanmaktadır. e-Dönüşüm puanı 0 – 10 arasında değişmektedir. Türkiye'nin alt kategorilerdeki performansı Şekil 1'de, e-Dönüşüm puanı ise Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 3: Türkiye'nin Son 5 Yıldaki e-Dönüşüm Puanı

TARTIŞMA

Şekil 2 incelendiğinde Türkiye'nin e-Dönüşüm puanının 2012'den sonra bir düşüş içinde olduğu ancak bu düşüşün çok ciddi olmadığı görülmektedir.

Alt kategoriler incelendiğinde ise Ekonomi Ortamı kategorisinde puanlarının 7'nin üstünde olduğu (2012-7,93;2013-7,64;2014-7,42;2015-7,58;2016-7,35) ve bu kategorinin diğer kategorilere göre en istikrarlı ve başarılı kategori olduğu gözlenmektedir. Ekonomi ortamını, e-Toplum ve Politik ve Düzenleyici Ortam takip etmekle birlikte, Politik ve Düzenleyici Ortam son yılda en fazla düşüş yaşanan alt kategori olmuştur. Politik ve Düzenleyici Ortam kategorisinin altında olan "Yargı bağımsızlığı" ve "Fikri Hakların Korunması" ve "BIT ile ilgili yasalar" göstergeleri Türkiye'nin en az puan aldıkları göstergeler arasındadır.

Türkiye'nin söz konusu beş alt kategori arasında en başarısız olduğu alan ise İnsan Kaynağı olmuştur. "Eğitim Sisteminin Kalitesi", "İnternete erişimine sahip okul oranı", "Yetişkin okuryazar oranı" ve "Üniversite-işletme işbirliği" göstergelerinden oluşan İnsan Kaynağı özellikle "Eğitim Sisteminin Kalitesi" göstergesindeki düşük performansı ile Türkiye'nin son 5 yılın genelinde en başarısız olduğu kategorisi olmuştur. Bununla beraber bilgi toplumu istatistiklerinde de görüldüğü gibi internete olan erişimin artması bu kategoride son iki yılda görülen artışı açıklamada yardımcı olmaktadır. Son iki yılda Türkiye "İnternete erişimine sahip okul oranı"nda Dünya ortalamasının üzerine çıkmıştır.

SONUÇ

Türkiye'nin kendi içinde değerlendirilmesi yapıldığında, ekonomik ortamın en yüksek puana sahip kategori olduğu görülürken geçtiğimiz yılda ne başarısız olduğu

al kategorinin ise "Politik ve Düzenleyici Ortam" olduğu ortaya çıkmıştır.

Beş yıllık genel bir analiz yapıldığında TÜİK ve e-devlet kapısı verilerine göre internet ve bilgisayar kullanımının sürekli arttığı bir ortamda e-devlet performansında bir artış yaşanmaması ve hafif bir düşme eğilimi içinde Türkiye'nin dünya ülkeleri arasında genellikle benzer sıralamalar alması üzerine düşünülmesi gereken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

[1] Şahin, A., & Örselli, E. (2003). E-DEVLET ANLAYIŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9), 343-356.

[2] Akman, I., Yazıcı, A., Mishra, A., & Arifoglu, A. (2005). E-Government: A global view and an empirical evaluation of some attributes of citizens. Government Information Quarterly, 22(2), 239-257.

[3] Bülbül, A. (2017). E-Devlet uygulamalarının bilgi ve belge yönetim açısından analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.

[4] BTSEP. (2015). 2015-2018 Bilgi toplumu stratejisi ve eylem planı. Bilgi Toplumu Stratejisi Proje ve Katılımcılık Portalı. Erişim Adresi: 20.Kasım.2017 <http://www.bilgitoplumustratejisi.org/tr/doc/8a9481984680deca014bea4232490005>

[5] Gülgün Afacan (2009). "Türkiye'nin e-Performansı ve Yeni bir e-Dönüşüm Metrik Yöntemi". ODTÜ

[6] Bilgi Toplumu İstatistikleri. Erişim tarihi 15.Kasım.2017. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1615

[7] AYDIN, M. D. (2014). eAVRUPA+ ve Türkiye: Bilgi Teknolojileri Alanında AB Kriterlerine Uyum.

ÖZGEÇMİŞ(LER)

Murathan Kurfalı

Yazar lisans derecesini 2013 yılında Bilkent Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği'nden, yüksek lisans derecesini

ise ODTU Bilişsel Bilimler bölümünden almıştır. Halen, ODTU Bilişsel Bilimler'de doktora öğrenimini sürdürmektedir. Ayrıca, ODTU EDMER'de araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Ali Arifoğlu

Yazar lisans derecesini 1978 yılında Hacettepe Üniversitesi Matematik Bölümünden, yüksek lisans ve doktora derecelerini ise 1983 ve 1991 yıllarında ODTU Bilgisayar Mühendisliği'nden almıştır. ODTU EDMER Başkanlığı yürütmekte ve ODTU Bilişim Sistemleri bölümünde yüksek lisans dersleri vermektedir.